

Toegangspoort Rhijngeesterstraatweg 13 Oegstgeest

Commentaar Erik A. de Jong op Bouwhistorisch Onderzoek en Monumentenadvies Toegangspoort Rhijngeesterstraatweg 13 Oegstgeest STUDIO ARCHITECTURA, juli 2018

Uitgangspunten Studio Architectura:

- Aanleiding is de planvorming voor woningbouw op het betreffende terrein die ten opzichte van de huidige situatie een intensievere verkeersintensiteit met zich mee zal brengen.
- Daarvoor is van belang de waarde van de poort te onderzoeken en te bezien of de Rhijngeesterstraatweg op grond van cultuurhistorische waarden mogelijkheden biedt de ontsluiting van het terrein te optimaliseren

Opmerkingen:

Laten we vooropstellen dat de toegangspoort wordt gewaardeerd als Rijksmonument (monumentnr. 507762), en met name vanwege zowel architectuurhistorische als cultuurhistorische waarden en vanwege situering en de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de Jelgersma kliniek.

Van de situatie is een duidelijk historisch overzicht samengesteld door Bureau SB4. Zij hebben als aanbeveling dat:

Gezien de verbondenheid van de huidige poort met de kliniek (thans gemeentehuis) is zij beschermd binnen het rijksmonumentale complex. Vanuit het historische en huidige functioneren als gebiedsontsluiting is het aanbevelenswaardig deze functie van de poort als entree in stand te houden. Te meer omdat een nieuwe (extra) entree de situatie minder helder zou maken, de ruimte beperkt is en ten koste zou gaan van de groene parkzone tussen kliniek en Rhijngeesterstraatweg.

Ik onderschrijf deze aanbeveling.

Deze vindt immers steun in de op basis van MIP-MSP door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gehanteerde criteria die voor de poort uitgaan van vijf beoordelingscriteria:

- De poort heeft een hoge cultuurhistorische waarde
- De poort heeft een beperkte architectonische waarde
- De poort heeft een hoge ensemblewaarde
- De poort heeft qua zuidelijke pijler en de hekwerken ondanks de wijzigingen een hoge waarde aan gaafheid en authenticiteit. Aan de noordelijke pijler wordt met oog op reconstructie een geringe waarde aan gaafheid en authenticiteit toegekend
- De poort heeft geen zeldzaamheidswaarde

Ik constateer: dat de behoefte om 'de ontsluiting van het terrein te optimaliseren' vooral wordt gezocht in het verbreden van de poort. Dat betekent met andere woorden een grote inbreuk op de monumentwaarde.

Daartoe worden voorbeelden aangehaald van andere poorten van buitenplaatsen die verbreed zijn.

Ik zet het even op een rij:

Voorbeeld 1 is verbreed in 1933, Voorbeeld 2 halverwege de 20ste eeuw. Voorbeeld 3 is een hek dat niet oorspronkelijk voor zijn situatie is gebouwd en halverwege de 19de eeuw is aangepast bij een nieuwe brug. Voorbeeld 4: daarvan wordt geen datum van de verbreding van het hek gegeven. Voorbeeld 5: 1977-1978 verbreed. Voorbeeld 6: een hek dat is verplaatst van een originele situatie in 1989. Voorbeeld 7: aanpassing recent vanwege bouw Museum Voorlinden

Op grond van wat een analyse wordt genoemd ziet Studio Architectura mogelijkheden in een verbreding van de bestaande poort. Daartoe denkt men vanwege de geringe authenticiteitswaarde van de noordelijke pijler te kunnen adviseren tot verbreding door deze pijler inclusief onderliggende bakstenen dam met wangen te verplaatsen.

Dit is een oneigenlijke redenering: en wel om de volgende redenen:

: er is geen sprake van een analyse van voorbeelden: deze heterogeen gekozen voorbeelden dateren allemaal uit zeer diverse periodes waarin de Monumentenzorg op een andere manier werd gedefinieerd -zo deze veranderingen al door een monumenten visie werden ondersteund - en de praktijk van omgaan met monumenten op een andere wijze werd vorm gegeven, zowel theoretisch als praktisch. De meeste voorbeelden weerspiegelen geen moderne monumentenpraktijk.

Bovendien zijn de voorbeelden geenszins van gelijke aard en kunnen dus niet naar de zelfde criteria worden afgewogen; sommigen zijn verplaatst van een andere locatie naar een nieuwe. In het meest recente geval worden de redenen voor verbreding niet meegewogen. De poort waar het hier om gaat **is verbonden met zijn context**, met zijn landschap, vandaar de hoge rijksmonumentale waardering voor de ensemble waarde van deze poort.

Mijn commentaar: De situatie moet worden gewogen naar de huidige criteria van de monumentenbescherming en – wet. De criteria van cultuurhistorie en ensemblewaarde wegen hier zeer zwaar: de poort staat in zijn architectuur en dimensies binnen historische ruimtelijke dimensies die zich ook reflecteren op de weg langs de poort, de maat van de weg door de poort; daarbij zijn wegen verbonden met hun landschappelijke dimensies. Deze waarden moeten belangrijker worden geacht dan de z.g. geringe authenticiteitswaarde van de noordelijke pijler. Ensemble waarde gaat hier boven een enkel onderdeel. Bovendien accepteert de Monumentenzorg monumenten zoals ze worden overgeleverd, dat bepaalt nu eenmaal sterk hun waarde als monument, in dit geval zelfs als Rijksmonument.

Voor verbreding worden twee voorstellen gedaan om **de gehele poort** aan te passen. Daarmee wordt echter ook de historische materialiteit en dimensie van de poort aangetast: in voorstel 1 betekent dat een verlenging van de hekwerken met nieuw materiaal. Het tweede voorstel betreft het uit elkaar halen van de hekwerken en ze te hergebruiken. Men denkt daarbij steun te vinden in het Charter van Venetië uit 1964 en de geringe authenticiteitswaarde van de noordelijke pijler.

Mijn commentaar:

Het Charter dient als een ensemble van regels te worden gelezen en kan niet uit elkaar geplukt zo het uitkomt. De artikelen van dit charter volgen zich op in orde van belangrijkheid: daarom wordt allereerst in Artikel 7 de historische en ruimtelijke context gewaardeerd en kan een gehele of gedeeltelijke verplaatsing slechts worden aanvaard indien het voortbestaan dit vereist, of wanneer zeer dringende redenen van nationaal of internationaal belang dit rechtvaardigen. Dat is hier **niet** het geval.

Doel is de esthetische en historische waarden van het monument te behouden en zichtbaar te maken.

In de volgende artikelen staat dat er eerbied moet zijn voor het oude materiaal. Elke om esthetische of technische redenen als onvermijdelijk erkende aanvulling moet de architectonische compositie respecteren en een eigentijds karakter dragen en bovendien, naar de laatste moderne maatstaven, bovendien *reversibel* zijn. Ook dit is in dit voorstel **niet** het geval: er staat geschreven dat ‘het onderscheid tussen oud en nieuw materiaal (--), zeker na nieuwe afwerkklagen, minder duidelijk zichtbaar’ zou zijn en alleen voor experts te herkennen. Maar monumentenzorg is geen kwestie voor experts alleen. Bovendien schendt het de artikelen van het Charter die men zelf als getuige aanroept.

De suggestie te beweren dat met oog op verbreding vooral artikel 12 van belang zal zijn, mag wel een gotspe heten: daar wordt immers gesproken over onderdelen die *verdwenen* gedeelten moeten vervangen en dus duidelijk van de originele gedeelten te onderscheiden moeten zijn zodat er geen vervalsing optreedt. Maar daar is met het uit elkaar halen van de onderhavige hekwerken natuurlijk **geen** sprake, er is niets verdwenen. Demonteren en in elkaar zetten om tot een nieuwe compositie te komen, presenteert een heel andere situatie, die overigens opnieuw de artikelen van het Charter violeert.

Conclusie mijnerzijds:

Het hekwerk dient onvoorwaardelijk te worden gewaardeerd naar:

1. **de gestelde normen van de Rijk monumentale bescherming. Ensemblewerken en cultuurhistorische waarde zijn van het grootse belang. Het overgrote deel van de poort heeft een hoge waarde aan gaafheid en authenticiteit.**
2. **Men kan niet zomaar een onderdeel dat ooit gerepareerd is daarvan uitsluiten en tot aanleiding nemen om bestaande overgrote gaafheid van een monument zonder meer aan te passen door voor te stellen dat ensemble uit elkaar te halen en met nieuwe onderdelen aan te vullen.**
3. **Vervolgens ook nog op een manier die iedere moderne monument aanpak van zichtbaarheid van aanpassing en reversibiliteit schendt. Ik moet zeggen dat dit zo**

naar de hand zetten van essentiële monumenten afspraken wel ontluisterend is. Dat illustreert precies wat hier speelt: het buigen van het monument naar het interveniëren ten behoeve van een nieuwe verkeer situatie die de opdrachtgever beter uitkomt.

4. Daarbij wil dan ook geconstateerd worden dat het gehele gebied waar de poort toegang toegeeft aan een wel zeer sterke transformatie naar nieuwe eisen wordt onderworpen. Dat versterkt de noodzaak bestaande en historische dimensies in het landschap zo veel mogelijk vast te houden en geschiedenis leesbaar te houden. Daar is dit monument toe in staat en het is dus van belang het te beschermen tegen ingrepen, omwille van zich zelf, omwille van de context van landschap en cultuurgeschiedenis.
5. Verder constateer ik dat in de argumentatie voor de verbreding geen argumentatie wordt meegegeven waarom deze noodzaak er ligt. Er wordt geen inzicht gegeven in de verkeerssituatie in dit gebied, en de manier waarop alternatieven kunnen worden aangeboden. Er wordt niet afgewogen hoe de poort in de huidige staat een functionele rol in de verkeersopzet kan vervullen. Dat vraagt om een intelligent verkeersplan, maar dat wordt in de argumentatie niet meegegeven.

In alles is dit een onvolledig en ook niet erg deskundig voorstel, 1. niet vanuit monumenten perspectief, 2. niet vanuit een onderbouwde waardering voor monumenten naar de laatste inzichten en 3. Een gedegen en overtuigende opvatting van een actuele ontwerpogave die landschap in enge en brede zin omvat en verkeerstromen beschouwt in relatie tot vernieuwingen en bestaande geschiedenis/monumentwaarden.

Erik A.de Jong
10.12.208

Prof. Dr. Erik A. de Jong
Artis Leerstoel UvA Cultuur, Landschap en Natuur